

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 7

*Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Державне управління та місцеве самоврядування в Україні
в контексті європейської інтеграції”,
м. Київ, МАУП, 17 листопада 2011 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2012

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 11 від 21.12.11)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф.;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 7: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Державне управління та місцеве самоврядування в Україні в контексті
європейської інтеграції”, м. Київ, 17 листоп. 2011 р. / редкол.: А. М. Подо-
ляка (голова) [та ін.]. — 2012. — 382 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної
конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становлен-
ню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у
різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів
і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і су-
спільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Медвідь Г. В., Мельник І. Є. Управління ЗЕД комерційних банків в умовах євроінтеграції.....	353	Чернуха Н. М., Біч Д. В. Через дискусію до істини та успішності	369
Медвідь Ф. М., Смоль С. С. Гуманітарна безпека: становлення державної гуманітарної політики в Україні.....	358	Т. О. Нємцева Громадянська ініціативність: виховні можливості позакласної діяльності із старшокласниками.....	373
Хеирабади Мохссен Студенческое самоуправление — важная часть модернизации управления в вузе	364	Відомості про авторів	378

ГУМАНІТАРНА БЕЗПЕКА: СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Становлення і розвиток української державності, вип. 7, с. 358–363

Гуманітарна політика в сучасних суспільно-політичних реаліях спрямована на забезпечення гармонізації культурно-духовного, інтелектуального і соціального розвитку людської особистості та спільноти. Нова гуманітарна політика Української держави, як підкреслено на “круглому столі” “Нова гуманітарна політика України”, що відбувся 28 травня 2010 р. у Національному інституті стратегічних досліджень, змістовно визначається потребами зміцнення суверенітету, захисту національних інтересів і національної безпеки України. Її сутнісне призначення — досягнення консенсусу в українському суспільстві, а в перспективі його практичної консолідації у пріоритетних визначальних векторах поступу українського народу [4; 7].

Для молодой української держави важливою є проблема формування та впровадження гуманітарної політики. До проголошення незалежності республіки СРСР не мали можливості впроваджувати власну незалежну гуманітарну політику. Їх внутрішня і зовнішня політика була підпорядкована комуністичній ідеології і здійснювалась як виконання

рішень, прийнятих черговим з'їздом КПРС. Ці рішення дублювались з'їздами комуністичних партій союзних республік, рішеннями їх урядів. Чисельна ж група ідеологів та пропагандистів наполегливо переконувала у легітимності, самостійності, демократичності гуманітарної політики для кожної “союзної республіки”, незважаючи на розбіжності їх історії, етнонаціонального складу населення, культурних традицій, національного характеру.

Внаслідок подібної практики гуманітарна політика України в колишньому СРСР мала вторинний характер. Будь-яка спроба відродження національного, концептуальна заявка про права людини чи інший, відмінний від проголошеного, а тим більше — незалежний шлях розвитку, в ті часи жорстоко переслідувались і карались [1; 2, 3].

Одним з негативних наслідків майже 70-річного перебування України у складі СРСР стало те, що за цей час була знищена та загублена величезна кількість інтелектуальної еліти, тих, хто намагався протистояти комуністичній політиці асимілювання та відстоював українські духовні

цінності. Тому після проголошення незалежності в українській державі забракло теоретиків, ідеологів та політиків, які могли б запропонувати й реалізувати виважену гуманітарну програму.

Системна криза Радянського Союзу негативно вплинула на відтворення і розвиток її людського потенціалу. Внаслідок кризових процесів, що відбувалися в Україні у 80–90-ті роки ХХ ст., слабкості і неадекватності економічної, соціальної і гуманітарної політики в цей період в Україні сталось різке погіршення показників людського розвитку [10].

Останніми ж роками гуманітарна сфера суспільства зазнала велими болючих трансформацій. Масова свідомість була дезорієнтована, в суспільстві зростали меркантилізм, жорстокість, радикальні настрої та апатія. Головною причиною того, що люди сприймали процеси перетворень переважно з негативного боку, стала недосконалість реформаторського процесу, недостатнє врахування людського фактора, непрозорість механізмів приватизації, аморальна поведінка багатьох “нових підприємців” та корумпованість частини носіїв влади [5, 12–13; 6]. Так, за період з 1990 по 2007 рр. у світовому індексі людського розвитку Україна з 45-го перемістилась на 76-те місце серед 173 країн. За якістю життя Україна посідала 98 місце серед 111 країн. Лише повернення Україною в 2007 р. до передкризового рівня ВВП відкривало економічні можливості поліпшення ситуації [10].

На даному етапі свого розвитку Україна переходить від постіндустріального до інформаційного суспіль-

ства, в якому людина, її інтелект є головним ресурсом конкурентоспроможності держави [2, 6]. Так, за президентства В. Ющенка була розроблена та прийнята Концепція гуманітарного розвитку України, де укладач концепції, радник Президента М. Жулинський виклав усі проблеми гуманітарної сфери України від демографії до розвитку інтелектуального потенціалу нації: “Необхідно суттєво змінити державний кут зору на роль людини, створювати гідні умови для реалізації всіх інтелектуальних, культурних, творчих можливостей людини і нації. Основне інвестування має йти в людський капітал, завдяки якому формується конкурентоспроможна нація. Саме в цьому полягають національні пріоритети гуманітарного розвитку України” [10, 4].

Президент України Віктор Янукович 30 червня 2011 р. також виступив з ініціативою створення нової гуманітарної концепції України. Але запропонований Національною академією наук проект концепції не задовольнив членів Гуманітарної ради, тому розгляд концепції розвитку гуманітарної сфери держави довелося відкласти на невизначений термін.

Отже, на даному етапі Україна все ще залишається в процесі знаходження, формування та впровадження виробленого напряму дій. Але поступове входження України до європейських і євроатлантичних структур вимагає реформування усіх сфер суспільного життя в бік зміщення пріоритетів від системи до людини.

Європейська інтеграція в освітній сфері є чи не найважливішим довгостроковим чинником усього

процесу. Адже саме освіта значною мірою закладає погляди, цінності, способи сприйняття й інтерпретації світу. Тому близькість чи принаймні співмірність освіти має стати ефективним стимулятором процесу європейської інтеграції загалом і на тривалу перспективу. Усвідомлення цього фактора керівництвом європейських країн втілювалося у започаткуванні Болонського процесу підписанням у 1999 р. 33-ма країнами Європи угоди про інтеграцію вищої освіти різних країн світу [1; 5, 54]. Щодо України, то вона офіційно приєдналася до Болонського процесу 19 травня 2005 р. на конференції у норвезькому місті Берген. Болонський процес має на меті створення єдиного європейського простору вищої освіти. Приєднання нашої країни до Болонського процесу дає можливість здійснити структурні перетворення вищої освіти за узгодженою системою критеріїв, стандартів і характеристик, що дасть змогу Україні стати визнаною частиною європейського освітнього і наукового простору. Але крім підписання декларації про приєднання, ніяких масштабних реформувань у сфері української освіти на сьогодні майже не проводиться.

Адже добре відомо, що саме ефективна державна політика щодо відкриття, підтримання та розвитку здібностей кожної людини, тобто сприяння її самопізнанню та самореалізації, веде до соціально-економічного процвітання країни, що доведено країнами Європи, Японією (де особливо високий коефіцієнт людино-капіталу), США та ін. Як окрема людина, так і цілий народ, який не дійшов до стадії самоусвідомлення,

розцінюється як глибоко нещасний народ. Він або перебуває у довготривалій сплячці, або страждає від неможливості реалізувати свій внутрішній потенціал, щось хоче, але не знає, що саме [3, 7; 8].

Створення інформаційного суспільства — суспільства знань — насамперед потребує максимального використання результатів наукових досліджень і розробок для інноваційного розвитку економіки. Забезпечення доступної конкурентоспроможної освіти, модернізація культурної політики та сприяння соціальній та громадянській активності людини — ось шляхи розвитку інтелектуального потенціалу країни [13, 7]. Нині не підлягає сумніву очевидна універсальність, багатогранність і глибина впливу науки на сучасну людину, суспільство, світ. Адже не випадково економічне зростання розвинених країн значною мірою (до 80 %) забезпечується активним використанням інтелектуального потенціалу та науково-технологічних інновацій. Нині у світі спостерігається стійка тенденція нарощування масштабів державної підтримки розвитку науки і техніки, отже вітчизняна державна науково-технічна політика має бути адекватною цій тенденції для реалізації стратегічної мети — входження України до провідних технологічно розвинених країн світу [5, 55].

Як відомо, на сьогодні українські університети практично не представлені у світових і європейських рейтингах. Кількість науково-технічних статей, надрукованих українськими вченими в провідних світових наукових журналах, у 2006 р. становила 4044 (проти 96449 — вченими Вели-

кобританії, 23033 — вченими Росії, 14240 — вченими Ізраїлю). Частка України на світовому ринку наукомісткої продукції є меншою 0,1 %, питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт становить близько 1 % ВВП України, інноваційна активність промислових підприємств залишається надзвичайно низькою, оновлення основних засобів не перевищує 5 % на рік, матеріально-технічна база наукових організацій швидко старішає. На тлі збільшення кількості осіб із науковими ступенями погіршується якість їх підготовки, посилюється відтік кадрів в інші сфери діяльності, міграція найбільш кваліфікованої та професійно придатної до творчого пошуку частини наукової еліти, зростає середній вік дослідників [10]. Як наслідок, за даними глобального індексу конкурентоспроможності, у 2009–2010 рр. Україна з індексом 3,95 посіла лише 82 місце серед 133 країн (для порівняння, на 81 місці знаходиться Гамбія, на 83 місці — Алжир). Слід, однак, зазначити, що за якістю освітньої системи Україна має значно кращі результати, і з індексом 3,9 посідає 49 місце (на 48 місці знаходиться Нігерія, на 50 місці — Філіппіни) [9, 18].

Що ж до позитивних зрушень, то 17 лютого 2010 р. в Україні Постановою Кабінету Міністрів України було затверджене положення про дослідницький університет. Згідно з пунктом 2 цього положення: “Дослідницький університет — національний вищий навчальний заклад, який має вагомі наукові здобутки, провадить дослідницьку та інноваційну діяльність, забезпечує інтеграцію освіти та науки з виробництвом,

бере участь у реалізації міжнародних проектів і програм. Серед 28 критеріїв діяльності, згідно з якими даний статус надається, або підтверджується: захист не менш ніж 300 кандидатських та 50 докторських дисертацій, наявність серед штатних працівників не менше 150 докторів та 500 кандидатів наук, вихід не менш ніж 200 монографій та підручників з грифом МОН, отримання не менш ніж 50 патентів та ліцензій.

Входження кращих українських університетів до світових університетських рейтингів проголошено одним з пріоритетів та індикаторів успіху Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”, розробленої Комітетом з економічних реформ при Президентові України. І цей факт дає Україні шанс мати хоча б один університет світового класу [9, 49–50].

Для сучасного українського суспільства надзвичайно важливою проблемою постає соціокультурна ідентифікація України, тобто усвідомлення своєї тотожності з певною культурною моделлю на основі національної ідеї [12, 364]. Вищим рівнем і способом становлення особистості є її національне етнічне самовизначення, усвідомлення національної ідеї, що стає базовою рисою її світогляду і самосвідомості. Кінцевим підсумком такої соціалізації і є формування національної ідентичності особистості [11, 39].

Але нинішній стан культурного простору продовжує продукувати в громадян України істотні відмінності у світоглядних, ціннісних орієнтаці-

ях, поглядах на минуле і майбутнє країни, на шляхи її подальшого розвитку. Присутність у національному культурно-символічному просторі рудиментів імперсько-радянської тоталітарної доби продовжує дезорієнтувати національну свідомість українців. Стався занепад важливих масових культурних практик, таких як читання книжок і періодики, відвідування театрів, кінотеатрів, музеїв тощо. Нові форми культурних практик та організації дозволяють через свою високу вартість стали сферою споживання здебільшого заможних верств населення. Спостерігається зростання відмінностей у культурних практиках населення залежно від місця проживання [10].

Усі ці сфери гуманітарної політики — освіта, наука, культура — потребують значних реформувань, і саме в них мають бути закладені найбільші державні інвестиції сьогодення, оскільки тільки вільні, розумні, здорові, захищені судовою системою громадяни зможуть будувати успішну процвітаючу державу. Але зазнаючи болючих трансформацій перехідної демократії, українські громадяни здебільшого зневірилися у здатності влади впроваджувати будь-яку політику на благо народу, а не власної користі. Відсутність чесної політичної волі на подолання корупції робить неможливим залучення громадянського суспільства та наукової еліти до процесів державного управління. Це серйозно підриває діалог влада-суспільство, що й є дисбалансом упровадження реформ, викликає опір та нерозуміння. Налагодження відносин, що приведуть до плідної співпраці, можливе тільки за допо-

могою делегування частини повноважень громадянському суспільству.

Отже, започатковано процес формування дієвої гуманітарної політики, що є основою формування гуманітарної безпеки держави як важливого сегмента національної безпеки в умовах становлення її стратегії.

Література

1. *Гуманітарна політика Української Держави в новітній період / Нац. ін-т стратегіч. досліджень / С. І. Здіорук (ред.). — К.: НІСД, 2006. — 403 с.*
2. *Дзоз В. О. Гуманітарна політика України в контексті суспільної модернізації (соціально-філософський аналіз): Дис... д-ра філос. наук: 09.00.03 / Ін-т вищої освіти АПН України. — К., 2007. — 380 с.*
3. *Жижченко В. П. Значення філософії Г. С. Сковороди для формування української національної ідеї ХХІ століття // Грані: Наук.-теоретич. і громадсько-політич. альманах. — Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т; Центр соціально-політич. досліджень, 2000. — № 3 (11) трав.-черв. — С. 62–65.*
4. *Жулинський М. Україна: випробування свободою, або Чим зумовлюється прогрес нації // Дзеркало тижня. — 2004. — № 38 (513). — 25 верес. — 1 жовт.*
5. *Здіорук С. І. Гуманітарна політика як чинник поступу нації // Стратегічні пріоритети. — 2006. — № 1.*
6. *Здіорук С. Пріоритети гуманітарної політики України // Стратегічні пріоритети. — 2006. — № 1. — С. 48–56.*
7. *Іваненко Н. Гуманітарна політика як дзеркало духовного нездоров'я держави // Віче. — 2010. — № 21 (282). — С. 7–10.*
8. *Культурна політика в Україні. Гуманітарна безпека. Мова. Освіта.*

- Міжнар. центр перспективних досліджень. — 18 жовтня 2007. — [Електронний ресурс]. — http://www.icps.com.ua/arh/pub/education_policy/4762.html
9. Курбатов С. Університетські рейтинги як фактор легітимації елітарного статусу освіти в сучасних умовах. — [Електронний ресурс]. — http://www.fulbright.org.ua/doc/04_elita_book_rew_sumy.pdf
 10. Концепція гуманітарного розвитку України. — [Електронний ресурс]. — <http://old.niss.gov.ua/Table/koncsep.htm>
 11. Медвідь Ф. М. Українська національна ідея як детермінанта державотворчих процесів // Політ. менеджмент. — 2005. — № 1. — С. 35–43.
 12. Медвідь Ф. М. Взаємозв'язок національної і релігійної ідей в контексті релігійно-духовного життя України // Вісник УАДУ. — 2003. — № 1. — С. 363–368.
 13. Рубан Ю. Г. Концептуальні засади гуманітарного розвитку України: стратегічні пріоритети державної політики // Стратегічні пріоритети. — 2009. — № 3(12).